

L. D. B. V.

DISSERTATIONEM

DE

LOGICA

NOBILIUM

ET

POLITICORUM,

IN GYMNASIO ZITTAVIENSI,

SUB PRÆSIDIO

CHRISTIANI WEISII, RECTORIS,

ad d. 22. Martii MDCLXXXVII.

loco Speciminis valedictorii,

examinandam & ventilandam

proponit,

MARTINUS Grünwald / Zittanus.

ZITTAVIAE,

Typis MICHAELIS HARTMANNI.

385

VIRIS

Nobilissimis, Amplissimis, Spectatissimis,

NESENIANÆ FAMILIÆ,

altero abhinc Seculo

per ZITTAVIAM celebratissimæ,

FULCRIS,

Dominico) GOTTFRIDO NESENO,

Reip. Zitt. Prætori jam Regenti,

Dominico) JOHANNI WILHELMO

NESEN O,

Ejusdem Reip. Senatori, & in su-
premis Lusatia Curiis Advocato,

Dominico) JOHANNI CHRISTIANO

NESEN O,

Ejusdem Reip. Notario,

PATRIÆ BENEFACTORIBUS PERPETUIS,

Patronis suorumq; Studiorum Pro-

motoribus,

qvalecunq; hoc specimen

Sacrum esse cupit

RESPONDENS.

B. C. D.

I.

Hema nunc placuit, primo intuitu supervacaneum; sed si utilitatem species, docentibus ac discendentibus necessarium. Nam DE LOGICA NOBILIUM ET POLITICORUM qui dicere constitui-mus, non specie diversam agnoscimus Disciplinam, ut in scholis ex alio libello proficere debeat futurus Theologus, ex alio Politicus, ex alio Philosophus: Sed certos informandi terminos explorare libitum est, qvid nimirum ex immensâ quæstionum Logicarum copiâ debeat exigi ab hominibus, aulæ & reip. olim destinandis.

II. Sicut enim unius instrumenti, pro diversitate operantis, diversa est tractatio: planè ut dolabram, suâ naturâ non diversam, aliter exercet faber lignarius, scriniarius, sculptor: ita negari non potest, esse in Logico hoc instrumento nonnulla, quæ magis pertineant ad Theologum, alia quæ penitus cognosci ve-lint à Politico, alia quæ forte magis inclinent ad usum Mathematicum.

III. Equidem celebrata est distinctio Logices in docentem & utentem, seu ut clarius loquamur, in præparantem & applicantem. Præparans communibus regulis, exemplis etiam passim conquisitis animum eo dirigit, ut, postquam è disciplinis principalibus oblata fuerit materia, definiendi, dividendi, demonstrandi, docendi, interpretandi, disputandi aliquva promptitudo constet.

IV. Applicans certis jam disciplinis intenta, quantum in domesticis earum quæstionibus Logica valeat, inquirit. Sic Theologi, de Prædicationibus inusitatis, de propositionibus exhibitivis, de

Tropo in copula, de communicatione Prōpriorū, & multis aliis ita loquuntur, ut verè suam faciant controversiam. Vide Meisneri Philos. sobr. ubi Sect. 1. cap. 5. quæst. 11. cum agit de Prædicationibus inusitatis, notanter inquit: Logicus istas ultrò non ponat, sed ex Theologo audiat &c. Confer D. Kromajeri Polymathiam Theologicam, ubi part. 2. cap. 19. quæstionem movet: An Logico, an Theologo judicium de propositionibus theologicis & earum affectionibus competat?

V. Nec minus Jctorum hæc est cura, ut usum Logices in suis Legibus & Casibus unicè comprobatum exhibeant. Fecit hoc Nicolans Vigelius, Jctus Marpurgensis, in elegantissima Juris Dialectica. Idem tentavit, sed majori prolixitate, Martinus Schickhardus, Herbornensis Professor, in Logicâ Juridicâ, nec non Daniel Otto, Consiliarius Hohenloicus in Dialecticâ Juris. Ut tacere licet Everardi Locos Legales, & quicunq; hæc in re nobilem præstiterunt operam.

VI. Idem observari potest tum in Grammaticâ, tum in Rheticâ, quæ Theologis & Jctis certam applicandi curam relinquent. De Grammaticâ Theologorum vel sola D. Glassii Philologia Sacra nos informare potest. Quid Jctis hic sepositum sit, Schickhardus pulchrè probat, dum descendit ad regulam, *verba intelligenda esse secundum subjectam materiam*, ac adeo de singulis particulis inquit, quid significet *ad, aut, circa, citra, ergo, etiam, item, mox* &c. Rheticæ autem applicatio vel inde nota est, quod passim proponi videmus Oratoriam & Ecclesiasticam & Politicam.

VII. Sed ut redeamus ad Logicam nostram, tractatio hæc applicans non est purè instrumentalis, quin potius quoad præcipuam partem realis, nec suscipi à quopiam potest, qui rerum sive theologiarum, sive juridicarum solidâ non gaudeat notitiâ. Quamobrem ut sibi constet controversiae status, non queritur, quantum olim Politici & Nobiles in utente & applicante Logicâ proficere debeant, sed quantum è Logicâ præparante, quam vel in trivio, vel in ipsis Academiarum primitiis doceri videmus, proponi cum fructu personis ejusmodi queat.

VIII. Facillimum vero futurum est judicium, si tria pondereamus 1. Quid intelligatur per Logicam? 2. Quos hic accipiamus Nobiles seu Politicos? 3. Quid est doctrinam Logicam his personis conducat?

CAPUT I.

QVID INTELLIGATUR PER LOGICAM.

I.

Quid Logicæ sibi velit nomen, nemo forte nesciet, postquam Libellorum tantus emersit numerus, ut si cuiuslibet titulum libeat congerere, jam suffictura sit materia vel obstruendis fluminibus. Interim in eo consentiunt omnes, qvicquid præ se ferat verborum diversitas, tradi in hâc Disciplina MODUM SCIENDI, ut reliqvas eruditionis partes vel breviore compendio, vel ordine magis perspicuo tractare valeamus. Eo enim sensu Logica vocatur Manus Philosophiæ, vocabulo latius accepto, ut Philosophia sit rerum divinarum & humanarum tractatio.

II. Nominavimus modum sciendi, sed eo sensu, ne absit ultima scientiarum perfectio, h. e. docendi & differendi facultas. Qvamobrem contraria non statuunt, qvibus Logica vocatur ars docendi vel differendi: nam ut solis operationem ultiro sequitur lux & calor, ita qvi rem perfectè cognoscit, nemine cogente jam fertur in id desiderium, qvo omne bonum dicitur communicatum sui.

III. Ad hanc vero sciendi & differendi artem duo requiruntur, *Regula* & *Exempla*. Regulæ, qvid fieri debeat, exponunt, Exempla, qvomodo fieri commode qvidvis possit, demonstrant. Qvare geminum in docendo excessum passim deprehendimus. In Regulis examinandis nimii sunt tum Scholastici, qvos vocamus, qvi abstractiones, præcisiones aliasq; subtilitates ita parturiunt, ut Logicam referre velint etiam inter scientias; tum Cartesiani, qvi de Veritate Propositionum, ac de proportione Syllogismorum plura cogitant, qvam ipsa Praxis & Instrumenti utilitas requirit. In Exemplis excedere videntur Logicæ Jctorum, si proponantur homini nondum præparato. Sed cum aliqua spectetur in Praxi utilitas, faciliorem reportant excusationem.

IV. Et duabus qvidem Partibus Logica suas Regulas disponit: priorem vocare consuevimus theoreticam, alteram practicam. Theoretica non ideo dicitur, qvod acqvescere velit in nudâ speculatione, sed qvod instrumentorum naturam potius quam usum examinat. Ut enim Faber discipulum practicè non informat, qvi multa de natura & affectionibus mallei seu forcipis disputat, sed qvi applicatione ad ferrum factâ, certiorem ostendit operationem: ita quam diu de termino, unde construitur Enunciatio, de Enunciatione, unde fit Syllogismus, de Syllogismo ipso. loquimur, instrumenta qvidem commendamus, usui quondam futura; qvibus tamen exercitiis eorundem usus constet, nondum reperimus.

V. Practica vero hæc pars confundi non debet cum Logicâ, quam superius Applicantem diximus. Aliud enim est animum præparare ad exercendum instrumentum, aliud ex ipsa materia natura novam instrumenti praxin indagare.

VI. Cæterum in Logicâ nostrâ jam expresse constat, Theoreticam partem agere de Propositione, de Syllogismo, de Termino simplici: sic enim doctrinæ potius ordo placuit, quam naturæ: Practicam quoq; distingunt quatuor ea reqvisita, quæ ab hominibus scientiam comparaturis abesse nequeunt: ut rem perfectè cognoscant, qvod fieri solet definiendo, dividendo, demonstrando; ut rem cognitam ordine doceant, quo pertinet Methodus; ut aliorum Doctrinam ritè intelligent & interpretentur, ut adversarios disputando refutent.

VII. Certè non desunt, qvi tum nostram, tum conscriptam ab aliis Logicam prolixitatis arguunt: neq; negari potest, multa passim occurrere, quæ breviorem utiq; viam admitterent. Sed difficile est convellere terminos antiquos, in eâ præsertim materia, quæ non tam Systematis absolutam ἀνείσιαν, quam tractandi & operandi dexteritatem requirit. Ipsi Auditores nostri fatebuntur, alio sæpius ordine doceri, examinari, repeti, quæ secundum receptam consuetudinem suis capitibus fuere distincta.

VIII. Qvin etiam aliqua sunt in se minus necessaria, quæ tamen à certis personis abesse nequeunt. Ita Scholasticorum subtilitates parum sané contribuunt ad solidam discendi & docendi

fa-

facultatem. Interim si quis eorum controversiis implicari debeat, aut loquentes eos non intelligat, aut cognitis demum eorundem terminis & principiis καὶ ἀνθρώποι disputare poterit. Unde plura postulanur à Theologis, quam à Politicis, quos heterodoxorum illæ controversiæ adeo non excent.

IX. Sed veniamus ad Logicam, cuius quidem interior conditio explorari sic facilimè potest, si dicamus, duo dari fulcra, quibus universum negotium sustineatur: *Doctrinam Syllogismorum*, & *Doctrinam Topicam*. Syllogismi conceptuum structuram & connexionem, Loci Topicæ eorundem inventionem & dijunctionem proponunt.

X. Initium faciendum à Syllogismo, cuius ordinem facilius astequimur. Utut enim medius terminus inveniri nequeat proprio marte: sufficit tamen, datis à Præceptore exemplis, illustrati terminorum hanc constructionem posse. Et ad Syllogismum pertinet Doctrina Propositionum s. Enunciationum, è quibus argumentatio constat. Enunciatio vero quoniam construitur ex Subjecto & Prædicato, quærendum simul est, quæ Prædicationes sint *Synonymicæ*, in casu recto, & *essentiales*, quæ vicissim *Paronymicæ*, in casu obliquo & *accidentales*: seu ut clarius loquamur, quæ dentur fundamenta Prædicationum affirmativarum in Prædicabilibus, quæ negativarum in Disparatis & Oppositis.

XI. Sed ipsorum Prædicabilium notitia dependere videtur à Locis Topicis. Nam si vel maximè Genus & Species ultro cognoscatur, si doceamus, e. g. *Metallum esse Genus*, *aurum*, *argentum*, *cuprum*, *stannum*, *ferrum* &c. species; vel *Arborem esse Genus*, *quercum*, *abietem*, *pirum*, *prunum*, *cerasum* &c. species: at tamen si ad speciei notitiam pertinet notitia Differentiæ, vel cum hæc abfuerit, notitia Propriorum & Accidentium inseparabilium; jam necessarium adest Topicæ subsidium. Qvippe differentias rerum naturalium habemus nullas: Potentiarum vero, Habituum, quin & rerum moralium & artificialium differentiæ, dependent è Locis Causarum, Effectorum, Partium & Adjunctorum: Ac proinde nisi quis beneficio Topics ad artifia definitionis pervenerit, imperfectam semper habiturus est Prædicabilium cognitionem. Ipsa Prædicamenta, quæ Prædicabilibus ideo subjiciuntur,

ut nobilia prostent exempla Prædicationis in qvid, tum demum aliquà sui utilitate commendantur, cum in construendâ Definitio-
ne, Generis inveniendi deprehenditur necessitas.

XII. Cæterum Topicam triplex absolvit tractatio. Primo ter-
minorum technicorum habetur explicatio, qvid sit Causa, qvid
Efficiens, qvid Causa physica & moralis, qvid principalis & instru-
mentalnis, qvid Objetum materiale & formale &c. Nam Logica
si modum sciendi & docendi proponit, carere non potest voca-
bulis, qvibus qvemlibet conceptum docendi gratia designat. Et
hoc ubi semel receptum fuerit, non apparet, cur universa Meta-
physices pars, qvæ hactenus velut Lexicon Philosophicum suâ pas-
sim utilitate floruit, isto simul loco non statuatur. Qvin etiam ra-
tio nulla nos impedit, qvo minus in Loco Disparatorum s. Oppo-
sitorum omnes distinctionum termini explicitur, qvid significet:
Latè stricte, explicitè implicitè, per se per accidens, directè indirectè,
&c. Nam talia nescire Logicus non debet: ut igitur commodo
discantur loco qvam consultissimum est.

XIII. Deinde à Topica dependet Inventio argumentorum,
eaq; tum analytica, qvæ positâ Conclusione invenit probationem,
tum Synthetica, qvæ posito arguento eruit Conclusionem seu
Consecrarium. Sed ista demum sese efferunt in doctrina Demon-
strationis.

XIV. Ultimo habentur Canones, qvibus prima argumenta-
tionum Topicarum applicatio continetur, illiq; tum aperte philoso-
phici: *Qualis causa, talis effectus, Causa cause est etiam causa causa-*
ti &c. tum ad reliquam praxin & interpretationem necessarii: *No-*
toria non indigent probatione. In re dubiâ seqvendum, quod verisimi-
lius. Factum infectum fieri nequit. Accessorium seqvitur naturam prin-
cipalis. Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis &c. Etsi enim
isti Canones maximam partem pertinere videntur ad Logicam,
qvam diximus Applicantem, ubi qvivis ad Qvæstiones suæ disci-
plinæ qvam proximè se accommodat: aliqua tamen eorundem
mentio fieri debet in Logica Præparante. *Vide in Logicâ nostrâ, qvid*
de Exercitio Topicæ in probandis Syllogismis fuerit monitum Part. 2.
lib. 1. cap. 17. p. 315. seqq.

XV. Ea vero Logicæ fulcra sunt, qvibus reliqua satis pul-
chrè sustinentur. Nam si ad acquirendam rerum cognitionem
faci-

faciunt Definitio, Divisio, Demonstratio: Definitio certè, sicut è Loco Generis primam sui partem petit, ita nobilissimam partem h. e. differentiam è reliquis Locis, præsertim à Causis, Effectis & Adjunctis depromit.

XVI. Divisio itidem tot agnoscit membra, qvot è Topicis cognoscuntur differentiæ. Sic Furtum respectu Causæ Efficientis est domesticum, vel non domesticum, respectu Objecti, vel rei, vel Ius, vel possessionis, respectu formæ, manifestum, vel non manifestum, respectu finis, factum in casu necessitatis, vel extra necessitatem, respectu Circumstantiarum, nocturnum vel diurnum &c.

XVII. Demonstratio convenientiam Subjecti & Prædicati tum explorat, si vel Subjectum vel Prædicatum tam diu examinetur è Locis Topicis, donec aliquid appareat, qvod alteri termino sit congruum. e. g. Si quis icirc velit, cur Garrulitas Politico sit noxia? videndum fuerit de Causa efficiente, qvæ est animi levitas, de Objecto, qvo comprehenduntur Consilia & arcana, ex prudentie præscripto reticenda, de Effectu, qvi est Consiliorum turbatio, contemptus, odium &c. jam talia comparata cum Politico rem declarant. Ad Politicum reqviritur Existimatio, E. nocet levitatis opinio. Ad eum reqviritur prudens consiliorum tractatio, E. nocent consiliorum impedimenta. Ad eum reqviritur publica gratia, E. nocet contemptus & odium.

XVIII. Porro si ad perficiendam rerum cognitionem pertinet Doctrina Methodi: qvid est Methodus Synthetica? nisi qvæ prius nominat principia, seu fundamenta demonstrationis, postea ex ipsis sive ætiologiis, sive mediis terminis, ut Logici malunt loqui, de Subjecto certa Prædicata seu Adjuncta probat. Quid est Methodus Analytica, nisi qvæ primo ponit Subjectum, postea Prædicatum, s. Finem de Subjecto prædicandum, ultimo Media s. principia, qvibus positis ea prædicatio locum invenit. Imo si Methodum adspicias particularem, aut incipimus Analyticè à definitione ad ejus resolutionem per Locos Topicos, aut Synthetice, à divisâ Locorum Topicorum applicatione ad ipsam Definitionis compositionem. Interim qvid hoc est, nisi Praxis Definitionis, Divisionis, Demonstrationis, seu, qvod eodem recidit, Praxis nobilior Doctrinæ Topicæ.

XIX. Interpretationis Doctrina nihil continet, nisi iudicium vel de commodâ vocabulorum acceptione, qvam Topicâ velut in Lexico Philosophico proponit, vel de ipso tractandi ordine, num in Oratione interpretanda sit Enunciatio, num Syllogismus; num in probationibus habeatur Demonstratio prima vel secundaria; num rerum probatarum convenientia veritas sit certa: qvæ iterum sapiunt Praxin tum Syllogismorum, tum ipsius Topicæ.

XX. Tandem Disputationis arcana vel Opponentem concernunt, vel Respondentem. Opponens primo conflictu contradictoriam format Thesi oppositam, adeoq; per Doctrinam Demonstrationis inqvirit in medium terminum; vel in altero confitu, cum repetuntur instantiæ, aliquæ capiuntur è sermone Respondentis, qvæ per novam contradictionem impugnata, novam simul rationem postulant. Respondens interposito judicio, quantum istæ rationes cum convenientia Subjecti & Prædicati convenient, examinat. Ac proinde nihil occurrit, qvod fundamentis tum Syllogisticis in forma, tum Topicis in materia non innatur.

XXI Sed ubi de Logices naturâ semel dicere sumus ingressi, libet exponere arcanum, non nisi Præceptoribus exercitissimis cognitum: cuius tamen experientia nos eo deducit, ut qvæ observanda sit in Logicis docendi vel discendi mediocritas, laudabiliter intelligamus. Et profecto cum passim male audiat, ut studiorum defectus & negligentia, sic etiam eorundem excessus & intemperantia: non alienum fuerit ab æquo rerum humanarum censure, mediocritatem hanc explorare.

XXII. Primo certum est, homini cum rationis usu simul innatam esse Logicam: ut indocti sæpe aliquam argumentandi & probandi facultatem præ se ferant. Deinde certum est, debilem hanc & multis modis impeditam facultatem artis & informationis beneficio velut excitari, ut qvod alioqui succedit in exemplis paucis & quasi per accidens, felicius postea præstetur in exemplis omnibus, & velut ex plenâ libertate. Inde sequitur Logicam non proponi, ut discamus nova, sed ut excolere & provocare discamus, qvæ jam sunt nostra: & adeo COMPARANDI ARTEM habeamus in potestate.

XXIII.

XXIII. Similem conditionem experimur in Studiis Oratoriis: ubi postquam varias persecuti sumus regulas, variis etiam exemplis imitationem & liberam & adstrictam adjuvare studiimus, tantus sequitur ingenii consensus, ut velut in re sibi notissima liberè postmodum inveniat, disponat, eloqvatur, & ea sæpe excogitet, de quibus nec Praeceptores, nec alii scriptores monuerunt quicquam.

XXIV. Ergo sufficit definitionum, divisionum, demonstrationum, dispositionum, interpretationum & controversiarum exempla sedulo exercere, donec admonitus suæ virtutis animus, proprio conatu similia tentare discat. Et hoc casu dari facile potest discipulus, qui superet Magistrum: si cognitis artificiis meliori postmodum ingenio praxin aggrediatur. Sic optimus non est Logicus, qui totum disciplinæ systema habeat in memoria; sed qui tantum exercuerit regulas, quantum excitando animo, & perficiendæ Logicæ, jam in animo positæ, satis fuit.

XXV. Cæterum ista qui perpenderit, vix mirabitur, & Logicam & Oratoriam nostram aliquanto prolixius esse conceptam. Quippe prolixitas non venit à regulis, quarum tamen multas sæpe, pro diversitate dissentium, vel non attingimus, vel negligenter intuemur: sed quia negotium adeo præclarum succedere non poterat, nisi plenus adesset exemplorum apparatus, qui latentem in cuiuslibet natura sive Logicam, sive Rheticam extaret; ea demum causa fuit, ut in diffusam quoque tractationem vel nolentes aut nescientes abriperemur. Sed de Logices naturâ tantum proposuisse sufficiat.

CAP. II.

QVOS INTELLIGAMUS HOC LOCO NOBILES VEL POLITICOS.

I.

DUm à nobis mentio fit Nobilium & Politorum, facile constabit, eos intelligi, quorum studia sic instituuntur, ut opus habeant Logicā; & quos adhuc prima Disciplinæ distinent ele-

menta. Nam qui ex hoc ordine vel aulam, vel militiam, vel ru-
ri vitam œconomicam sectantur; etsi naturalem Logicam sibi sen-
tiunt commodissimam; eo tamen vix adigi poterunt, ut hujus
Disciplinæ querant præceptores.

II. Eruditos vero Politicos jam agnoscimus, si quatuor
Academiarum Facultates intueamur. Isti enim sunt, qui ex al-
tera Classe moralibus & politicis principiis imbuti, ad Leges
civiles, & negotia judiciorum & consultationum descendunt. Et
ad eos quoq; Doctores alegendur, qui generis nobilitatem li-
teris commendatam esse cupiunt.

III. Evidem in Academiis distinctos habemus Præcepto-
res, unde proficiant Theologi, Jcti, Medici, quinet Philosophi.
Sed ea diversitas si prorsus observari non potest in Scholis &
Gymnasii, omnino tamen requiritur a Præceptoribus, ut co-
gnito cuiuslibet studio, nec nimium cuivis exhibeant nec parum.
Aliter ponenda sunt fundamenta templorum, aliter curiarum: in-
de quis neget, aliâ doctrinâ excitandos esse homines, templo vel
curiae profuturos. Sic enim Præceptores Academicci tanto mi-
nus conquerentur, rudes & incultos auditores suis Lectionibus
fuisse obtrusos.

IV. Evidem ipsorum Politicorum in vita communî non
levis est diversitas. Nonnulli enim id solum agunt, ut publicis suf-
ficiant negotiis: alii vicissim eâ simul pollere volunt dexteritate,
ut, quod in praxi feliciter præstant, docere queant ceteros. Quin
autem istos deceat major Logices notitia, dubium est nullum.

V. Interim si nemo certus est, quantum valeat intelligen-
do, quamdiu nescit, quantum valeat docendo: forte optandum
est, omnes in docendi hâc facultate paululum confirmari. Nisi
enim ad aliquem spectare potest informatio directa, ut auditores
passim confluentes ab eo velint fieri doctiores; præstari tamen id
solet indirecte, cum in disputatione, in conversatione in solenni
consultatione sententia proposita vult explicari. Nam sic in judi-
ciis quoq; saepius appellare solemus a Judice minus informato, ad
melius informandum.

VI. Qvicquid autem hujus sit, videamus potius, quæ stu-
dia præ ceteris occupare Politicum debeant, ut exinde, quas par-
tes

tes sibi Logica deposcat, experiamur. Etenim ea five sint principalia vel instrumentalia, five primaria vel secundaria, duabus indigent facultatibus, MEMORIA & JUDICIO.

VII. Ad memoriam primo referuntur studia Grammatica, five qvis cognoscere velit Lingvas, qvas vocamus, eruditorum, five placeant Lingvæ hodiernorum Politicorum, seu deniq; culturam exigat ipsa vernacula. Nam in his etsi qvædam constitui possunt systemata: felicius tamen procedere solent, qvi memoriam & exercitationem qvam maximè observant.

VIII. Hujus qvoq; generis sunt Chronologica, Geographica, Genealogica, ideo certè utilissima, qvod genuinam legendis historiis clavem suppeditant: qvibus tamen partum conductit Logica. Nam si Chronologus antecedentia & consequentia comparat, si Geographus, dum e. g. Hispaniam dicit Europæ partem, Castiliam Hispaniæ, Madritum Castiliæ, totius & partis, subjecti communis & proprii exempla proferre videtur; si Genealogus velut ab arbore prædicamentali suam construere discit arborem: exilia tamen ea sunt, qvæ vires Logicæ naturalis vix supergrediuntur.

IX. Ubi Judicium reqviritur, ibi præsentiores qvoq; Logicas utilitatem deprædicamus. Ac inter instrumentales primo statim loco sese offert Oratoria, qvæ sicut Logica dici potest manus eruditorum, ita vocari debet ipsa manus Politicorum. Ast ea dividiam sui partem, h. e. inventionem totam, dispositionis præcipua, nec non elocutionis nonnulla, præceptis Logicis non immerito transscribit. Unde cum ederetur Logica nostra, statim in titulo non dissimulabatur, Usibus Oratoriis maximè fuisse accommodatam.

X. In Realibus Disciplinis, sicut duo habemus, ipsam DOCTRINAM, qvæ cognoscendi & interpretandi vim sectatur, & EXPERIENTIAM, qvæ comparandi & tractandi felicitatem postulat: ita Logicam utrinq; habemus utilem.

XI. Primo qvi aggrediuntur Doctrinam moralem, qvæ per Demonstrationem à priori conclusiones honesti probat, & in Jure Gentium à posteriori populorum consensum allegat, continuum obſervant Logices opus. Idem in Politicis contingit,
qvæ

qvæ utilitatis præcepta, seu à Lectione Historiarum petere solent maxime à posteriori, ab aliorum exemplis. Imo non exiguum illi successum deprædicant, qvi, dum è Logicis jam cognoscunt subiectum, prædicatum & medium terminum, simul deprehendunt, qvid sit analytica Methodus, & qvid per Subiectum, Finem & Media debeat intelligi. His enim capitibus Ethici *Hominem, Virtutem, Legem, Politici Rempublicam, ejus conservationem, Leges & Consilia* præscribunt.

XII. Est etiam Politica specialis, qvæ Notitiam Regnorum & Rerum publicarum Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, Angliæ, Septentrionis, Italiæ, Bataviæ, &c. perseqvitur, collectis simul consiliis, qvæ ad scopum imperantibus præfixum aut faciant, aut ab eâdem recedant. Sed ista demum feliciter pertractat, cui Topica reddiderit animum ordini adsuetum.

XIII. In Ethica tractatum habemus specialem de Officiis hominum in diverso statu existentium: In Politicis speciatim Ideas indagamus hominum, huic vel illi functioni additorum, Cancellarii, Consiliarii, Camerarii, Ducis Bellici, Mareschalli &c. Neq; Politicus suo studio fideliter prospectum putet, qvi nunquam ad ejusmodi meditationes deflexerit animum. Sed quantum hic valeat doctrina Topica, jam videri potest in Logica nostra Part. II. Lib. 2. cap. 4. p. 352. seqq.

XIV. Cæterum in Practica hâc Philosophia non acquiescunt Politici, sive postmodum Juris privati studio remp. sibi devincire, sive Juris publici tractatione Principum cancellis commendari cupiant. Utrobiq; enim LEGES inveniunt, qvæ interpretandi artem presupponunt, vel CASUS, qvidus applicandi & comparandi felicitas prodest.

XV. Proinde si brevem eruditii Nobilis sive Politici quis exigat ideam, *Hominem diceremus Lingvarum notitia, loquendi cultura, Ethice ac Politice studio tum generali, tum speciali, Historiarum Lectione, Legum intellectu, Casuum experientia & judicio sic instruimus, ut non eruditum modo se, sed utilem quoq; singulis demonstrare queat.*

XVI. Nunquid ad hanc eruditionem contribuat Theologia, tanto minus dubitari potest, qvod Politicos non modo christianos

nos hic informantur, sed etiam eos homines reip. præparare cona-
mur, qvi Consistoriis, aliisq; rerum sacrarum consiliis vel assiden-
do vel scribendo, vel advocoando inservire queant. Ac nullibi forte
schola fuerit, qvæ suos alumnos Theologiæ dogmaticæ principiis
non imbuat: qvibus tamen percipiendis magnum momentum af-
ferre potest Logica: cæterum Theologia moralis cum nihil aliud
sit, qvam Ethica christiana, qvæ defectum Ethicæ à gentilibus
traditæ suppleat, jam patet, qvorsum ejus tractatio pertineat.

XVII. Spectavimus ædificium, cuius primæ velut lineaæ designa-
ri debent à scholasticis præceptoribus. Qyamobrem qvo com-
pendio Logica suam utilitatem primis statim studiis commenda-
re queat, nunc ita monstrabimus, ut meminisse videamur, intra
qvos simplicitatis terminos deceat consistere. Nam sublimiora,
qvæ pertinent ad Logicam applicantem, libenter transscribimus
illorum curæ, qvi fundamentis nostris splendidiora superstruere
funt jussi.

CAPUT III.

QVID E DOCTRINA LOGICA TRADI DE- BEAT HIS AUDITORIBUS.

I.

VENIENDUM NUNC EST AD ULTIMAM QVÆSTIONEM, QVÆ METHODUM
apud hujus generis auditores observandam persequitur. Non
enim qvi Disciplinæ systema cognitum habet, ex ordine capi-
tum docendi statim ordinem intelligit. Certe Grammatici pu-
eros etymologicis exercitiis leviter imbutos, statim adducunt ad
construendi, h. e. ad syntaxeos aliquem usum: nec morantur
externam Capitum dispositionem, qvibus curæ secundæ melius
destinantur.

II. Id tamen nemo negat, diversâ methodo perveniri
posse ad eandem doctrinam: plane ut studiosi nostri Lipsiam
æqvè perveniunt, sive porta egrediantur Budissinensi, sive porta
textorum eos dimittat. Interim qvia certum cuivis constare de-
bet consilium, placet exponere, quid multis abhinc annis expe-
riendo profecerimus.

III. Pri-

III. Primam sedulitatem occupant Enunciationes, quarum regulas vel pueri capiunt. Sic autem doctrina fuerit facillima, si dato exemplo singula jubeantur applicari, quae ad naturam enunciationis, ad divisiones, ad affectiones pertinent, e. g. *Taciturnus est securus*. nominatur hic Subjectum & Prædicatum, ratio affertur, cur sit vera, cur affirmativa, quomodo exprimetur negativa, *Taciturnus non timet pericula*; cur sit indefinita, & quomodo adjecta particula fieri queat universalis; cur sit categorica, & quomodo addita ratione fieri possit hypothetica: *si taciturnus nemini nocet, est securus*; cur sit absoluta, & quo verbo addito fiat modalis, porro quae hic valeat Subalternatio, quae Oppositio; Lusus Aequivollentia in se grammaticus omni caret difficultate. Conversio cur sit utilissima, dicimus, ubi pervenerimus ad Reductionem Syllogismorum.

IV. Exempla vero maximè querantur moralia, quae vitam & actiones simul corrigant: cum enim exercenda haec enunciatio subinde repetatur; ac ea quidem repetitio memoriae non contemendum afferat subsidium: satius est proferri notatu digna, quam subinde audiri, vel *Petrum esse hominem*, vel *hominem esse animal*.

V. Enunciationem excipit Syllogismus, qui dato medio termino è quovis exemplo componi potest. Et sicut primaria constructio cadere videtur in primam Figuram, non male suis auditoribus consulunt, qui beneficio conversionis reductionem, primæ ad secundam vel tertiam instituunt. Totum quippe arcanum in eo est repositum, ut medius terminus decenti modo convertatur, & in Secunda Figura conclusio substituatur negativa, in tertia particularis e. g.

Qc. nemini nocet, est securus,

Taciturnus nemini nocet, E.

Taciturnus est securus.

Qc. timet pericula, si non est ille, qui nemini nocet,

Taciturnus est ille, qui nemini nocet E.

Taciturnus non timet pericula.

Qc. nemini nocet, est securus,

Qd. qui nemini nocet est taciturnus, E.

Q. Taciturnus est securus.

VI.

VI. Mirabitur forte qvispiam, cur in tanto mihi pretio sit Conversio & Reductio: cuius tamen ne vestigia monstrari possunt in Logica utente. Sed sufficit ea sublevare Logicam docentem. Quidque subjecti & praedicati natura, terminorum dispositio, & Figurarum differentia, nunquam intelligetur melius, quam si talibus variandi modis ingenia præparentur.

VII. Cæterum ubi jam innotuit Syllogismi tota structura, tempus est, omnia practicè applicari ad Orationem. Si enim Periodus est Enunciatio Logica, cuius subjectum & Prædicatum variis adjectionibus illustratur; vel si Periodus composita est Enunciatio hypothetica, cuius antecedens & consequens illustratur; si etiam protasis ætiologæ connexa, materiam facit Syllogismi: nullum proponi potest styli exercitium, nullum formandæ Christi thema, quod repetendæ simul Logicæ non inserviat.

VIII. Quod si vero in Orationibus necessaria videatur Periodorum verbalis & realis illustratio, ætiologiarum propria inventio, Amplificationum quoque intelligentia: jam ipse prefectum ordo festinare videtur ad Topicam, unicum horum artificiorum magistrum: cui tamen non inutilem præparationem fœneratur doctrina de terminis simplicibus: maximè quæ in Prædicabilibus habetur de Genere & Specie. Cætera enim in exercitiis definitionum rectius explicantur. Ut autem Generis & speciei notitia sit illustrior, aliqua de Prædicamentis adjiciuntur.

IX. Num Politicis, quatenus sunt tales, multum profuturum sit Prædicamentum substantiaz, non appareat quidem: cum tamen exempla indidem occurrant visibilia, & eam ob causam facilitiora; quin etiam Physica scientia, quæ in hoc prædicamento quam maximè ordinatur, multum contribuit ad hieroglyphica politicorum: nihil impedit, quo minus hanc arborem perlustremus.

X. In reliquis Prædicamentis una Qualitas est, quæ curiosam Politici sedulitatem exposcit. Quantitas enim Mathematicis propria, nobiliores tamen sui figuræ in quartâ specie qualitatis collocat. Relatio vim suam habet in fundamento. quod est qualitas, vel in ratione fundandi, quod est actio. Ipsa actio & passio non est nisi exercitium potentiaz sive acquisitæ sive innataz.

C

Ubi

Ubi & Qvando cognosci possunt è Loco Topico Circumstantiarum. Inde cum reliqua perlustrata fuerint obiter, Qualitatibus insistendum erit accuratius.

XI. Sunt tamen Prædicamenta quoq; Moralia, Politicis & Jctis summè necessaria, velut cum dicitur, *Rex est Persona Politica*, *Episcopus est persona Ecclesiastica*, vel cum in Qualitate potentiarum naturalibus ad latus collocantur morales s. *Jura*, *Majestas est potentia independens*, *Jurisdictio Magistratum est potentia dependens*; *Dominium directum s. eminentis est potentia publica*, *Dominium utile s. privatum est potentia privata &c.* Nec minus in primis definitiōnum exercitiis necessaria videntur Prædicamenta artefactorum: *Mensa est supellex domestica*, *vernu est supellex culinaria*, *Sponda est supellex cubicularia*, *Dolum est supellex cellararia &c.* Sed de his rectius agitur, cum definitionis conficiendæ regulas experimur. Sicut omnem prædicamentorum Doctrinam, siq; vando tractari accurate debet, eo reservari velimus.

XII. Ast videamus de Topicâ, cuius necessitatem vario modo jam deprædicavimus. Ea vero longum discendi & tractandi usum reqvirit, nec primis statim annis absolvī potest. Interim optimè suis consulit, qvi percipere primo docet Locorum ordinem & significationem.

XIII. In ordine magnum est momentum, si sciamus, cogitandum esse de Nomine, de Definitione, de Genere & Specie, de Toto & partibus, de Causis & Effectis, de Adjunctis & Circumstantiis, de Contrariis, de Comparatis &c. Sic enim oblato exemplo justam meditandi seriem nacti, nihil, qvod ad rem pertineat, omissum fuisse confidimus.

XIV. Neq; tamen ordinis hujus esset aliqua commoditas, nisi certa Locorum s. titulorum constaret significatio, vid. Cap. I. §. XII. Sed in eo latet informandi dexteritas, si decentem in exemplis methodum observemus. Si enim tironi exponas, Virtutis Efficientem esse dictamen rectæ rationis, Finem dici vitam beatam, seu fruitionem DEI, subjectum esse sive animam, sive speciatim voluntatem, Objectum affectus item res, tum personas externas, Formam vocari mediocritatem prudentie conformem, reveror, ut artificium intelligat, qvi virtutis has causas cogitando non

non assequitur. Ex adverso si peritis è classe rerum artificialium exemplis talia proferantur, quæ cuilibet ad oculum patent, quis difficultatem accuset? sic Mensæ causa efficiens physica est *Scrinarius*, moralis Paterfamilias, qui scrinarium conduxit, instrumentalis, *serra*, *dolabra*, & reliqua, quorum ne vernacula quidem nomina subinde cognoscuntur ab eruditis, tantum abest, ut latine reddi notanter queant. Finis est à parte Scriniarii, tum *Effectus ipse*, tum *lucrum exinde speratum*; à parte conducentis *usus domesticus*: Materia est *Lignum*, Forma ea *dispositio ligni*, quā positā singuli agnoscunt ad esse mensam: Effectus est ea *commoditas*, quam præstat in usu domestico, si prandeamus, pecuniam numeremus, scribamus &c. Adjuncta sunt, tum *respectu figure*, cum dicitur quadrata, ovalis, octangularia, &c. tum *respectu coloris*, dum est vel rubra, vel nigra &c.

XV. Certè primo intuitu ludicra haberi possent, quæ res Opificum, methodo ipsis artificibus neglectâ, perieqvuntur: sed cum à sensibus incipiat notitia nostra, quid vetat, sensibilibus paululum inhærere, dummodo terminorum adeo necessariorum declaratio felicior expectetur. Et eo quidem nomine sibi gratulentur Jurisprudentiæ Studiosi, quorum doctrina non ubiq; dispescitur secundum Locos Topicos: Si enim vel maximè percipi docentis vox queat, cum e. g. dicitur: *Jurisdictionis Efficiens est vel supremus Princeps, vel Prescriptio*, Materia in qua s. Subjectum *Persona* habens jurisdictionem, Materia circa quam s. Objectum ieritorum ejusq; tum personæ s. subditi inhabitantes, tum res seu *Causæ*, spectantes ad *judicem*, Forma consistit in *Processu*, cuius receptâ consuetudine judicia exercentur. Effectus sunt tum *Commoda*, tum *incommoda s. onera*. Contraria, quibus jurisdictione finitur, mors, *abdicatio*, *prescriptio*, *delictum* &c. attamen si animus auditoris jam fuerit per exempla faciliora præparatus, dubium non est, quin promptior sit docentis successus.

XVI. Sed cavendum, ne prolabamur ad profundam speculationem. Oratores enim & Politici scrupulosam hoc in genere curiositatem non morantur. Imperator Justinianus dicit, *plebem à populo differre ut speciem à genere*. *Instit. de Jur. Nat. Gent. & Civ. s. Plebiscitum*. Vigelius in *Dialecticâ Juris lib. 1. p. 28.* differre dicit *ut partem à toto*. Sic *Juris Publici Scriptores*, cum
C 2 de-

deveniunt ad quæstionem, quomodo superioritas differat à Regalibus? varia respondent. Wurmsferus Exercit. 3. quæst. 7. sic distinguvi vult, ut totum à parte, Mylerus de Jur. Princip. cap. 36. n. 42 differre dicit, ut Genus à specie. Struvius Disp. de Superiorit. Territorii §. 26. discrepare putat, ut Causam & Effectum. Singuli tamen sic loquuntur, ut ipsis sua constet ratio, nec desit certus respectus, unde concipiendi modus hic legitimetur. Ita moneantur Juvenes, unius rei diversas dari posse denominationes. *Scriptura scribentis est Finis in intentione, Effectus in executione: Emptor sui contractus est causa efficiens, & quatenus ipse recipit obligationem, est quoq; subjectum: Corium tutoris est objectum circa quod versatur, & subjectum, in quo forma artificialis reperitur.*

XVII. Tales vero quæstiones sobriè tractentur, ne discentes, qvibus forte displiceret hæc austeras, contemptui Logicam habere incipient. Nam felicior semper & amoenior est exercitatio Locorum Topicorum Oratoria, sive ea consistat in propriis inventionibus, sive digrediatur ad Auctorum interpretationem, qvæ aliorum inventiones judicet. Tunc vero sibi placet Logica; tunc velut in domesticâ suâ sede proprias miratur dicitias.

XVIII. Unum est, qvod Oratoriam felicitatem paululum intercipit. Inventio enim & Elocutio vix ultimam habent elegantiam, nisi præsto sit Realium notitia, vel qvia Res in disciplinis habentur, disciplinarum tractatio. Hinc et si Scholarum ea sublimitas non est, ut ad plenam Realium scientiam ascendere debeant: operæ tamen videtur pretium, aliquo prægiu juvenes admoneri, qvanta stylì ventura sint incrementa, postqvam è disciplinis confirmatum fuerit judicium.

XIX. Nos certè adolescentibus qualitercumq; progressis, ipsius Catecheseos subsidio, doctrinam Ethicam, vel ejus tamen primordia commendavimus: proiectiores ad politica deduximus. Sic certum adfuit subjectum, qvod definiremus: certæ adfuerunt differentiæ, unde divisiones peteremus, certa Prædicta, qvæ datis rationibus demonstrarentur. Idem valet in Loci Theologicis, qui definitionum & divisionum non contemnenda habent exempla. Unde meminimus aliquando ex Articulis

culis Hutterianis produci Theologiam loqventem, hoc est, ejusmodi theses erui, qvæ adductis ætiologiis & Amplificationibus topicis vera, nec vana, vel ludicra darent Orationum argumenta.

XX. Si qvos inveniamus, ad capiendam hanc subtilitatem tardiores, forte non inconsultum fuerit aliqua tentare in exemplis artificialibus. e. g. proponamus CULTRUM, cuius definitio sic erui potest. *Genus est supplex minor & quotidiana*, differentia petitur à materia, *ex ferro & chalybe potissimum facta*, à forma, *in aciem longiusculè efformatam, & manubrium aptè distincta*, à fine, *ut usibus nostris, cum quid secundum est, inserviat*. Divisiones habebuntur à Causa efficiente, *Culter aut factus est à Magistro Anglico, Gallico, Hungarico, Leodiensi &c. donatus est ab Avo, à Parente, ab Amico, à Forma, vel habet cuspidem obtusam, ut Anglici, vel acutam, ut Hungarici, habet manubrium vel brevius, vel longius, vel simplici levitate, vel celato opere commendatum, &c.* à Materia, *est ex chalybe vel Stirieni, vel Schmalkaldensi, est à ferro Munico, vel Silesiaco &c. manubrium vel est à ligno, vel ex ebore, vel à succino, à Fine, vel inservire debet scindendis cibis, vel temperandis calamis, vel sculpturæ &c. Demonstrationes tandem sequuntur, si varia prædicata Cultro tribuas. Culter potest ledere, eumq; temerario jactare periculum est: qvod demonstratur è materia & forma: durus est & acutus. Culter est pretiosus, qvod demonstratur à Causa efficiente, factus est à Magistro præstanti, vel peregrino, à Materia, Manubrium est ex argento, è ligno exotico &c. Culter conducit peregrinantibus, qvod demonstratur à Forma: nam acies intra manubrium recondi potest. Et qvæ sunt alia, qvibus per orium & velut per lusum examinandis tardiorum ingenio succurratur,*

XXI. Si disputando qvoq; commendari potest Politicus, non diffitemur, aliquas jam prælusiones & quasi velitationes haberi tum in Scholis, tum in Gymnasiis: sed ultima perfectio sperari vix potest, nisi quis in luce academicâ virorum eruditorum exemplis indolem suam excitari sentiat. Ipsi interim primordiis conductit exercere latinam extemporalitatem, qvæ tum succedit, cum ordo sermonis à Logica dirigitur, exprimendum in singulis statum Controversiæ; distingvendo qvamlibet ambiguitatem, è viâ removendam sententiam, qvæ probata est, firmis argumentis stabilendam,

dam. Cætera enim pertinent ad Orationem, qvæ Orationes etiam didascalicas ordinare consuevit. Cæterum latine & expressè qui novit loqui, is parum difficultatis relictum sentiet, sive opponendo, aut assumendo, aut respondendo facere debeat officium. Maximus enim labor est, non in judicio formæ, qvod Logicum est, sed in judicio materiæ, qvod realibus Disciplinis ita relinquitur, ut ab eârundem solidâ tractatione dependeat. Qvamobrem nos quoq; cum qvinq; abhinc annis Compendium Politicum ut brevibus capitibus, ita paucis etiam foliis conceptum publicaremus, non dissimulabamus in titulo, *Nobiorum Parentum Filiis ea destinari, ut ad Latinam in differendo extemporalitatem preparari possent.*

XXII. Hucusq; sortassis extendi solet docentium labor. Sed restat extraordinarius quidam usus, qvem privatissimè, ut loqui solemus, non nisi felicioribus ingenii destinare possumus. Pulchrum enim est, monstrari artificium EXCERPENDI & DISSERENDI.

XXIII. Excerpta fiunt ab iis, qui meliorum scriptorum gemmulas ad suarum disciplinarum titulos accurate referunt. Sed opus hic est judicio, ut systema ordinatum habeatur in memoria, ut cuilibet capiti suæ destinari possint qvæstiones, ut, qvibus qvæstionibus attribui debeant exempla, vel dicta, judicari vel uno intuitu possit. Qvæ singula tum procedunt, si animus exercitiis Logicis probe tentatus, rerum convenientiam & discrepantiam perspicere didicerit. At enim vero cui minus faveat ingenium, non est cur improbus hic labor injiciatur.

XXIV. Differendi exercitia ea sunt, cum Auditoribus meliori indole commendatis, occasio suppeditatur, ut privatim & sua velut industriâ, aut varias sibi eligant qvæstiones, qvas respondendo formâ tum sermonis, tum epistolæ resolvant, aut certi thematis ordinatam dispositionem moliantur. Neq; tamen ista quoq; locum inveniunt, nisi apud eos, qvos & peculiaris ingenii fervor, & extraordinaria ejusdem felicitas in studendo reddit alactiores.

XXV. Qvamobrem compendio rem dicemus, ut qvæ velut per analysin dispersa fuerunt hactenus, jam spectari queant in Synthesi; vel ad minimum confusionis omne periculum evitari queat. *Etiamq; in aliis q; secundum q; p; etiamq; in aliis q; secundum q; p;*
F.

Futurus Politicus in Logicis informetur,

ORDINE,

ut faciliora præferantur difficilioribus.

PERSPICUE,

ne obscuriora exempla præferantur clarioribus.

SOBRIE,

ne nimia speculatio mentem ab utilioribus avertat.

PRACTICE,

ut logvi simul discant, qvi fundamentis logvendi fuerunt imbuti.

DOGMATICE,

ut artificium applicetur ad disciplinas maximè necessarias.

PRUDENTER,

ut cuivis personæ tantum proponatur, qvam vel ingenii ferre potest indoles, vel materiae tractandæ conditio requirit.

Faxit DEUS, ut nobilissima hæc disciplina, qvæ rationis usum nobis qvam maximè commendat, neq; per ignavos contemptores velut in exilium ejiciatur, neq; per inutilem aliorum industriam spinis ac carduis impediatur: qvinpotius ea studiorum perstet felicitas, qvæ futuris etiam posteris eruditam patriam polliceatur: ac imprimis habeant Academicci Doctores, in quo sibi de Scholæ laboribus præparatoriis gratulentur.



PRÆSES
RESPONDENTI.

V Ade salutatum, quos Lipsia nutrit, Amicos,
Weisius & quanto vivat amore, proba.
Sunt ibi quos olim potui spectare Magistros;
Sunt quibus in studio par mihi cursus erat;
Sunt quos conciliat sors insperata Patronos,
Qui nugas aliquid, quas damus, esse putant.
Deniq; sunt Juvenes, mea quos doctrina fovebat,
Donec Lipsiacas consequerentur opes.
His ubi pertuleris nostro velut ore salutem;
Fallor? in oblato nomine pondus erit.
Si quid agam rescire velint: mea munia servo,
Noverit ut pensum quilibet hora suum.
Nec me blanda capit, nec sors minus aqua resolvit,
Dum labor antidoto me propiore levat.
Nil moror invidiam, vaga vel dicteria vulgi;
Quippe quod interior mens mihi testis adest.
Ni prodesse queam, satis est mihi prompta voluntas:
Hac fuerit tumulo gloria larga meo.
Catera tu dices, studii quem sape ministrum
Atq; animi testem juvit habere mei.
Quin igitur properas? DEUS est, qui vota secundat;
Huic nisi displiceas, Patria quaq; placet.
Nosse meos poteris: sed adest ANTONIUS, unde
Lipsiadum veniat gratia prima. Vale.

